

УДК 658.5.012.1:330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.24>**Стефаніє І.Ф.**кандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2026-9835>**Stefaniv Ihor**

West Ukrainian National University

**МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ****METHODS OF ENSURING THE OPTIMUM LEVEL
OF FINANCIAL SECURITY OF BUSINESS ENTITIES**

У статті обґрунтовується необхідність удосконалення фінансової системи підприємств, форм управління факторами виробництва та забезпечення прийнятної рівня їх фінансової безпеки. Увага акцентується на процесах економічного розвитку, які здатні забезпечити оптимальний рівень фінансового потенціалу суб'єктів господарювання і є найбільш ефективним способом функціонування. Означено необхідність формування стабільної безпекової системи підприємства за рахунок оптимізації виробничих процесів та швидкого реагування на зміни в економіці, яка постійно перебуває під впливом трансформаційних факторів. Висвітлюються форми впливу виробничих, фінансових ризиків на швидкість та ефективність функціонування, рівень продуктивності праці, фінансову стійкість, методи оптимізації фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Пропонуються основні підходи до нормалізації фінансової безпеки підприємств.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінанси, прибуток, рентабельність фінансова безпека.

The article outlines the need to improve the financial system of enterprises, forms of management of production factors and ensure an acceptable level of their financial security. Attention is focused on the processes of economic development, which are able to ensure the optimal level of financial potential of economic entities and are the most effective way of functioning. The need for the formation of a stable security system at the enterprise due to the optimization of production processes and quick response to changes in the economy, which is constantly under the influence of transformational factors, is substantiated. The forms of influence of production and financial risks on the speed and efficiency of functioning, the level of labor productivity, financial stability, forms of optimization of the financial and economic activity of the economic entity are highlighted. The main approaches to ensuring the financial security of enterprises are offered. It is noted that financial security directly depends on a well-chosen economic policy. At the same time, the effect of stabilization of economic activity can be achieved due to harmonization and effective cooperation with other business entities. The necessity of conducting an analysis of the level of financial security, the efficiency of the financial and economic processes of the economic entity with the use of stable evaluation systems, which are formed on the basis of actual or planned data, is substantiated. The level of reliability of information used for these purposes is an extremely important factor that can significantly influence future performance. It was determined that financial security is a complex information system, the state of which is affected by resource management processes, the stability of relationships with other economic entities, which depends on the stability of cash and material flows, internal economic and technological processes. It is noted that its optimal level can be achieved when all internal processes and external interests of the enterprise are balanced, which achieves its own set goals and contributes to the development of partner enterprises in the economic system. The ability to rationally use own resources determines the efficiency of the business entity, which must be able to form their optimal composition to ensure the stability of its own economic processes.

Keywords: financial resources, finance, profit, profitability, financial security.

Постановка проблеми. Складні умови, у яких функціонують суб'єкти господарювання останніх кілька років породжують значну кількість загроз та створюють перешкоди для ефективного розвитку. Долаючи труднощі, підприємства відчують суттєві проблеми із формуванням фінансових та матеріальних ресурсів, що негативно позначається на загальній ефективності їх управління. Відсутність дієвих систем менеджменту факторів виробництва в умовах невизначеності призводить до низького рівня прибутковості, знижує рівень конкурентоспроможності підприємств, результати їх діяльності.

Значний рівень ризикованості виробничих операцій, змінність умов функціонування, високий рівень інтенсивності праці стримують процес розвитку, негативно впливають на фінансову стійкість, що вимагає нових рішень щодо стабілізації фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансової безпеки розглядаються у працях вчених, зокрема О.В. Арєф'євої, О.І. Барановського, М.М. Єрмошенко, С.М. Смірнова, І.О. Бланка, Т.А. Журавльової та ін. Науковцями проведено значну кількість досліджень, окреслені напрямки використання світового досвіду у даній сфері, проте питання формування методики нормалізації фінансового стану залишаються дискусійними. Окрім того, потребує розвитку механізм оптимізації рівня фінансової безпеки, що і визначає актуальність теми дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення теоретичних підходів щодо формування оптимальної системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання за умов невизначеності.

Виклад основного матеріалу. Суб'єкти господарювання, які здатні забезпечити прийнятний рівень фінансової безпеки мають змогу стабільно функціонувати та реалізовувати власні цілі. Варто зазначити, що базовий підхід до її забезпечення шляхом управління комерційною таємницею вже не є на сьогоденні час актуальним. Сьогодні ставить на перший план фінансову стабільність, стійкість, соціальний та економічний розвиток. Щоб цього досягнути необхідно сформулювати ефективну та стійку систему управління фінансовими ресурсами і одним із результатів буде оптимальний рівень фінансової безпеки [6].

Військова агресія в Україні, різкий спад виробництва, зміна умов функціонування негативно впливає на роботу усіх суб'єктів господарювання. Зовнішнє середовище змінюється; невизначеність та висока ризикованість діяльності знижує темпи розвитку і вимагає постійного корегування цілей та методів їх досягнення.

Значна кількість підприємств в Україні потребує прийнятних форм захисту від негативного впливу ззовні, розуміючи, що механізмами державного управління важко терміново їх забезпечити, що є основним фактором невизначеності та причиною зниження рівня економічної активності. Здатність підприємства протистояти несприятливим зовнішнім факторам є основною умовою стабілізації економічної системи у поточному та майбутньому періодах.

Фінансова безпека прямо залежить від швидкості реагування підприємства на економічні зміни та його спроможності до адаптації. При цьому ефекту стабілізації економічної діяльності можна досягнути за рахунок гармонізації та ефективної співпраці з іншими суб'єктами господарювання. Саме так варто здійснювати економічну діяльність, використовуючи усі механізми управління, розвиваючи ризик-менеджмент, планування та прогнозування. За такого підходу можливо функціонально поєднати фінансову безпеку, ефективність поточної діяльності та сталість процесів розвитку [10, с. 120].

Слід зазначити, що значна кількість вчених притримується точки зору, що фінансова безпека підприємств – це їх захищеність від впливу негативних зовнішніх факторів, а також їх спроможність швидко усувати різного типу загрози і результативно функціонувати в умовах невизначеності, реалізуючи власні цілі. З іншої сторони, над-

лишковий рівень фінансової безпеки стримує розвиток, не стимулює підприємства удосконалювати економічні процеси, максимізувати власну ефективність.

В економічній літературі широко дискутується ресурсна теорія, яка зводиться до того, що ефективне використання ресурсів суб'єктів господарювання може забезпечити сталість господарських процесів і таким чином сформувати стабільне економічне середовище у тривалому періоді часу. Саме ресурси, відповідно до неї, мають найбільш важливе значення у системі підтримки фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

З точки зору ресурсного підходу складовими економічного успіху є:

- кадри;
- технічне та технологічне забезпечення;
- капітал;
- форми економічної діяльності;
- інформація.

З інформаційної точки зору фінансова безпека – це надзвичайно складна багаторівнева система, всі складові якої тісно пов'язані між собою. Для тривалого забезпечення необхідного її рівня потрібно використовувати системний підхід. Конкретний суб'єкт господарювання може сформувати максимальний її рівень контролюючи власну платоспроможність та ліквідність активів, стабілізуючи рух грошових ресурсів, нормалізуючи структуру факторів виробництва, використовуючи методи стабілізації виробничої діяльності, знижуючи витрати та нормалізуючи дохід та прибуток.

Оцінювати рівень фінансової безпеки можна за рахунок кількісних та якісних показників, які є основними орієнтирами ефективності діяльності. Стабільність та постійний розвиток може гарантувати суб'єкту господарювання безпеку, а з іншої сторони саме вона є фактором сталості господарських процесів, здатності підприємства забезпечити реалізацію власних фінансових інтересів.

Реалізуючи план дій із досягнення запланованого рівня фінансової безпеки суб'єкт господарювання здійснює аналіз факторів, що викликають появу кризових явищ, формує систему методів щодо протидії їм, оптимізуючи рух фінансових та матеріальних ресурсів, підвищуючи ефективність їх управління, розробляє економічні плани, оптимізуючи рівень ризикованості власної діяльності. Сталий її рівень може бути досягнутий при одночасному забезпеченні ефективності здійснення усіх видів діяльності підприємством, притримуючись власних цілей, інтересів, проводячи ефективну інноваційну, інвестиційну, фінансову та ресурсну політику [3].

Реалізуючи власні програми розвитку економічний суб'єкт може частково та на певний період часу виходити за межі допустимого рівня безпеки, концентруючи і використовуючи ресурси на інвестиційні цілі, впроваджуючи нові види діяльності, використовуючи нові підходи до управління факторами виробництва. Досягаючи проміжних цілей необхідно утримувати увагу на проблемах стабільності економічної діяльності, ефективності використання капіталу.

Для аналізу рівня фінансової безпеки, ефективності фінансово-господарських процесів варто використовувати сталі системи оцінювання, які формуються на основі фактичних або планових даних. Рівень достовірності інформації, яка використовується у цих цілях є надзвичайно важливим фактором, який здатен суттєво впливати на майбутні результати діяльності. Саме до неї пред'являються найбільш високі вимоги, оскільки вони є основою формування оптимальної програми дій.

Суб'єкт господарювання використовує різноманітну інформацію та показники, що характеризують поточний фінансовий стан та форми реалізації його інтересів. Важливим джерелом даних, які можуть ефективно бути використані для оцінки ефективності діяльності та рівня фінансової безпеки є структура ризиків, з якими зустрічається компанія упродовж власної діяльності, типологія внутрішніх та зовнішніх інформаційних потоків, використовувані методи прогнозування власного розвитку, форма та якісні

показники суспільних контактів, дані про конкурентне середовище, рівень фінансових взаємовідносин із партнерами, постачальниками та споживачами продукції.

На рівень безпеки суб'єкта господарювання впливають структура ризиків або загроз, з якими він співпрацює. Для розробки оптимальної моделі формування необхідного рівня фінансової безпеки варто аналізувати інформацію про те, які частотні та вартісні риси ризиків є прийнятними для підприємства та які методи варто використовувати для їх управління. Саме ефективність засобів та форм їх управління є одним із основних факторів, що здатен стабілізувати фінансово-господарську діяльність та реально захистити ресурси. Додатковим напрямком роботи тут може бути підбір та утримання сталого портфелю ризиків та вибір дієвих методів їх управління, тобто оптимальне використання ресурсів при управлінні прийнятним типом ризиків у процесі введення господарської діяльності.

Варто зазначити, що методика формування фінансової безпеки є досить складною; на її риси впливають форми управління наявними ресурсами, сталість взаємовідносин із рештою суб'єктів господарювання, від яких залежить стабільність грошових та матеріальних потоків, внутрішніх економічних та технологічних процесів. Можна стверджувати, що оптимальний її рівень може бути досягнутий, коли збалансовані усі внутрішні процеси та зовнішні інтереси підприємства, яке досягає власних поставлених цілей і сприяє розвитку підприємств-партнерів в економічній системі. Саме так можна забезпечити стабільність та ефективність господарської діяльності.

Зрозуміло, що жоден суб'єкт не застрахований від помилкових дій, що негативно може позначатися на його прибутковості. Попри усе це, основним акцентом його діяльності має бути досягнення максимального рівня ефективності використання ресурсів та забезпечення сталості господарських зав'язків.

Ще одним важливим суб'єктом економічних процесів є держава, яка значною мірою впливає на рівень фінансової безпеки, реалізуючи власні функції та досягаючи своїх інтересів в економічній системі, використовуючи фінансові ресурси та адміністративну систему. Саме вона може регулювати окремі аспекти діяльності суб'єкта господарювання.

Можливість раціонально використовувати власні ресурси визначає ефективність діяльності суб'єкта господарювання, який для забезпечення стабільності господарських процесів повинен мати змогу сформувати оптимальний їх склад. Саме тому кредитна система є наступним фактором, який може впливати на рівень фінансової безпеки.

Реалізуючи власні цілі підприємства змушені взаємодіяти із рештою суб'єктів економічної системи, забезпечуючи формування постійного доходу. Структура контрагентів підприємства прямо впливає на ефективність управління капіталом, результативність виробничих процесів, швидкість забезпечення фінансової стійкості, підтримання ліквідності.

Якісні риси фінансової безпеки тісно пов'язані із:

- 1) прибутковістю, фінансовою стійкістю, платоспроможністю та ліквідністю;
- 2) ефективністю управління капіталом;
- 3) формами контролю за зовнішніми і внутрішніми загрозами підприємства;
- 4) структурою цілей та способами їх реалізації;
- 5) раціональністю системи менеджменту підприємства;
- 6) формами управління ризиками.

Забезпечуючи стабільність суб'єкт господарювання повинен дотримуватися законодавства та реалізовувати власну економічну політику.

Для забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості, підприємствам варто:

- розвивати відносини із дебіторами та кредиторами;
- забезпечити сталість прибутковості діяльності, що сприятиме оптимізації структури ресурсів, формуванню функціонального їх складу для реалізації основних цілей;

- підтримувати прийнятний рівень ліквідності активів, що дозволить утримувати оптимальну швидкість їх кругообігу;
- мінімізувати рівень ризиків.

Основним елементом фінансової безпеки підприємства є інформаційна система, що повинна містити:

- характеристику індикаторів фінансової безпеки;
- опис потенційних ризиків та загроз;
- означення економічних інтересів суб'єктів господарювання і форм їх реалізації;
- стратегічний план розвитку;
- принципи та методи управління факторами виробництва;
- методи нарощення капіталу компанії;
- форми взаємодії із іншими суб'єктами в економічній системі.

Варто зазначити, що оскільки підприємству доводиться функціонувати в умовах невизначеності, то воно постійно зустрічається із новими загрозами, які здатні негативно впливати на його діяльність, а отже необхідно ідентифікувати їх та розробляти методи їх нейтралізації.

Здійснюючи поточну діяльність, підприємства повинні постійно підтримувати увагу на забезпеченні оптимальності наступних показників:

- прибутковість;
- фінансова стійкість;
- фінансова рівновага;
- оптимальність операційних витрат.

Таблиця 1

Типи фінансової стійкості суб'єктів господарювання

1. Оптимальна фінансова стійкість.	Стан, за якого суб'єкт господарювання здатен здійснювати діяльність за рахунок власних ресурсів і таким чином забезпечувати фінансову незалежність. Його особливістю є те, що не завжди є змога швидко розвиватися, використовуючи лише власні ресурси.
2. Нормальна фінансова стійкість.	Суб'єкт господарювання частину власних витрат покриває за рахунок залучених ресурсів і таким чином забезпечує потрібний темп розвитку.
3. Задовільна фінансова стійкість.	Суб'єкт господарювання значний обсяг ресурсів формує за рахунок залучених ресурсів і таким чином збільшує власну фінансову залежність та накопичує кредиторську заборгованість, що негативно буде позначатися на ефективності його діяльності у майбутньому.
4. Негативна фінансова стійкість.	Стан, за якого суб'єкт господарювання не може ефективно функціонувати без залучення ресурсів зі сторони і таким чином повністю залежить від зовнішніх джерел фінансування.

Для того, щоб забезпечити необхідний рівень фінансової стійкості та безпеки підприємство повинно спрямовувати власні зусилля на формування оптимальної рентабельності, підвищувати оборотність ресурсів, підтримувати платіжну дисципліну та повністю виконувати власні зобов'язання перед іншими суб'єктами господарювання у фінансовій сфері.

До внутрішніх факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання можна віднести:

- склад фінансових ресурсів та ефективність їх управління;
- методи контролю за оборотом капіталу;
- синхронність та результативність виробничих процесів;
- ліквідність активів;
- рівень прибутковості діяльності у поточному періоді часу;

- форми реалізації фінансової політики;
- рівень інформаційного забезпечення;
- ефективність системи менеджменту суб'єкта господарювання.

До зовнішніх факторів, що впливають на безпеку підприємства відносять:

- тип економічного середовища;
- форма державної політики у фінансовій сфері;
- вартість залучених ресурсів;
- тип розрахунків;
- стан відносин між суб'єктами господарювання.

Задля формування оптимального рівня фінансової безпеки суб'єкт господарювання повинен акцентувати увагу на оптимізації фінансово-господарської діяльності, взаємовідносин із рештою підприємств в економічній системі, власної інформаційної системи, методів управління ресурсами та ризиками.

Висновки. Удосконалюючи економічну діяльність, використовуючи капітал для отримання оптимального рівня рентабельності слід притримуватися системного підходу, використовуючи планування, моделювання усіх сфер діяльності. Система прогнозування підприємства повинна бути спрямована на пошук оптимальних форм реалізації власних цілей, можливостей підвищення ефективності управління факторами виробництва. Основними якісними ознаками системи управління ресурсами є наявність стійкої підсистеми управління ризиками, достатність капіталу для здійснення поточної діяльності та розвитку, здатність ефективно управляти грошовими ресурсами з метою забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості. При цьому підприємство повинно забезпечити сталість та ефективність відносин із рештою суб'єктів господарювання в економічній системі.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва О.В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств. Київ : Видавництво Європейського університету. 2001. 480 с.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Київ : Фенікс, 1999. 338 с.
3. Ванькович Д. Роль фінансової безпеки підприємства в управлінні його фінансовими ресурсами. *Актуальні проблеми економіки перехідного періоду*. 1999. Вип. 4. С. 131–135.
4. Дацків Р.М. Економічна безпека у глобальному вимірі. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 7 (37). С. 143–153.
5. Докієнко Л.М. Методологічні принципи управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі. *Вісник КНТЕУ*. 2004. № 2. С. 63–75.
6. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: монографія. Київ: Національна академія управління. 2010. 232 с.
7. Єрмошкіна О.В. Управління фінансовими потоками промислових підприємств: теорія, практика, перспективи: монографія. Донецьк : Національний гірничий університет. 2009. 228 с.
8. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління: монографія. Львів: «ЛігаПрес». 2012. 431 с.
9. Кайдрович Х.І. Фінансова рівновага як механізм забезпечення економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 21.04.02. Львів, 2017. 23 с.
10. Коваленко Д.І., Легка А.О. Механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *International Scientific Journal*. 2015. № 8. С. 118–122.

References:

1. Arefieva O. V. (2001) *Naukovi osnovy formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv* [Scientific bases of formation of economic security of enterprises]. Kyiv: Publishing House of the European University. (in Ukrainian)
2. Baranovsky O. I. (1999) *Finansova bezpeka: monohrafiia* [Financial security: monograph.] Kyiv: Phoenix. (in Ukrainian)

3. Vankovich D. (1999) Rol finansovoi bezpeky pidpriemstva v upravlinni yoho finansovymy resursamy [The role of financial security of the enterprise in the management of its financial resources]. *Actual problems of the economy of the transition period*, vol. 4, pp. 131–135.
  4. Datskiv R. M. (2004) Ekonomichna bezpeka u hlobalnomu vymiri [Economic security in the global dimension]. *Actual problems of the economy*, no. 7 (37), pp. 143–153.
  5. Dokienko L.M. (2004) Metodolohichni pryntsyipy upravlinnia finansovoiu stiikistiu pidpriemstv torhivli [Methodological principles of managing the financial stability of trade enterprises]. *Bulletin of KNTEU*, no. 2, pp. 63–75.
  6. Yermoshenko M.M., Horyacheva K.S. (2010) Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriemstvo: monohrafiia [Financial component of economic security: state and enterprise: monograph]. Kyiv: National Academy of Management. (in Ukrainian)
  7. Yermoshkina O.V. (2009) Upravlinnia finansovymy potokamy promyslovykh pidpriemstv: teoriia, praktyka, perspektyvy: monohrafiia [Management of financial flows of industrial enterprises: theory, practice, perspectives: monograph]. Donetsk: National Mining University. (in Ukrainian)
  8. Zhivko Z.B. (2012) Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, mekhanizmy zabezpechennia, upravlinnia: monohrafiia [Economic security of the enterprise: essence, mechanisms of provision, management: monograph]. Lviv: LigaPress. (in Ukrainian)
  9. Kaidrovych H.I. (2017) Finansova rivnovaha yak mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Financial equilibrium as a mechanism for ensuring the economic security of the enterprise]. (PhD Thesis) Lviv. (in Ukrainian)
  10. Kovalenko D. I., Legka A. O. (2015) Mekhanizm zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Mechanism of ensuring financial and economic security of the enterprise]. *International Scientific Journal*, no. 8, pp. 120–126.
-